

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 401

Ekonomia

Redaktorzy naukowi
Jerzy Sokołowski
Grażyna Węgrzyn
Magdalena Rękas

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2015

Redakcja wydawnicza: Agnieszka Flasińska, Elżbieta Kozuchowska

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korekta: Barbara Cibis

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2015

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-533-9

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	11
Łukasz Arendt: Zmiana technologiczna faworyzująca wysokie kwalifikacje czy polaryzacja polskiego rynku pracy – zarys problemu	13
Agnieszka Barczak: Wykorzystanie wybranych metod ilościowych w analizie pasażerskiego ruchu lotniczego w Polsce	26
Ryszard Barczyk: Rola polityki pieniężnej w stabilizowaniu gospodarki polskiej w latach 2000-2014	36
Tomasz Bernat: Przedsiębiorczość studentów a dodatkowe aktywności pozauczelniane	48
Przemysław Borkowski: Applicability of reference based appraisals in assessment of real sector investment projects	58
Przemysław Borkowski: A framework for risk analysis in infrastructure projects	69
Agnieszka Bretyn: Młodzi konsumenci wobec szarej strefy w Polsce	83
Sławomir Czetwertyński: Ekonomia kopiowania a korzyści społeczne	93
Karolina Drela: Rynek pracy i biedni pracujący	104
Małgorzata Barbara Fronczek: Handel produktami ICT – Polska na tle świata	114
Aleksandra Grabowska-Powaga: Kapitał społeczny w przedsiębiorstwach rodzinnych	126
Artur Grabowski: Ordoliberalna kategoria własności a współczesne oblicze sektora niemieckich przedsiębiorstw piłkarskich	134
Alina Grynia: Innowacyjność krajów bałtyckich: potencjał i bariery	144
Anna Horodecka: The concept of human nature as a driving force for changes in economics exemplified by feminist and neoclassical economics	155
Michał Jurek: The role of banks in performance of the real sector in selected EU member states	166
Grażyna Karmowska: Zastosowanie metod taksonomicznych do oceny zróżnicowania poziomu życia w krajach postsocjalistycznych Europy	176
Magdalena Knapińska: Efektywność polityki rynku pracy – aspekty teoretyczne i praktyczne	187
Andrzej Koza: Sytuacja na rynku pracy osób niepełnosprawnych i jej wpływ na gospodarkę finansową państwowego funduszu rehabilitacji osób niepełnosprawnych	198
Jakub Kraciuk: Paradygmat <i>homo oeconomicus</i> w aspekcie rozwoju ekonomii heterodoksyjnej	211
Anna Krzysztofek: Rozważania o pojęciu odpowiedzialności	220
Wojciech Leoński: Wolontariat pracowniczy jako jedno z narzędzi CSR	233

Agnieszka Łopatka: Poziom i przyczyny różnicowania wynagrodzeń w Polsce	243
Iwona Maciejczyk-Bujnowicz: Changes in capital flows in process of integration of the European Union – selected aspects.....	253
Marta Maier: Starzejące się społeczeństwo jako wyzwanie dla polityki społecznej i rodzinnej	267
Agnieszka Malkowska: Ocena rozwoju obszaru przygranicznego na przykładzie województwa zachodniopomorskiego	275
Paweł Marszałek: Selected processes influencing contemporary banking systems.....	285
Danuta Miłaszewicz: Kompetencje społeczne polskich i litewskich studentów – analiza porównawcza.....	296
Dorota Milek, Karolina Kapusta: Competitiveness of the regions in the context of smart specialization (on the example of Świętokrzyskie)	306
Rafał Nagaj: Dochody a skłonność do działań altruistycznych wśród studentów w Polsce	317
Mariusz Nyk: Niedoskonałość rynku pracy w kontekście funkcjonowania związków zawodowych	327
Magdalena Olczyk: Konkurencyjność w literaturze ekonomicznej – analiza bibliometryczna	338
Monika Pasternak-Malicka: Płaca minimalna jako narzędzie ograniczające pracę nierejestrowaną	349
Barbara Pawłowska: W kierunku zrównoważonego rozwoju – przegląd efektów działań w Polsce.....	362
Renata Pęciak: Geneza podejścia regulacyjnego we francuskiej teorii ekonomicznej.....	373
Adriana Politaj: Pracodawcy z otwartego rynku pracy i ich rola w przeciwdziałaniu bezrobociu osób niepełnosprawnych.....	383
Joanna Prystrom: Innowacyjność a konkurencyjność gospodarki Luksemburga	399
Małgorzata Raczkowska: Kwestia gender w ekonomii	412
Magdalena Ratalewska: Uwarunkowania rozwoju sektorów kreatywnych..	421
Hanna Soroka-Potrzebna: Regionalne zróżnicowanie sektora MŚP	431
Małgorzata Sosińska-Wit, Karolina Gałązka: Wpływ współpracy z sektorem B+R na innowacyjność MŚP na podstawie badań ankietowych	440
Joanna Sychała: Ocena cech morfologicznych wahań cyklicznych w Polsce w latach 2001-2013	452
Joanna Stawska: Oddziaływanie decyzji władz monetarnych i fiskalnych (<i>policy mix</i>) na funkcjonowanie przedsiębiorstw w Polsce	462
Piotr Szkudlarek: Zaufanie jako komponent kapitału społecznego.....	472
Jarosław Szostak: Economic content of the category of value.....	483

Andrzej Szuwarzyński: Ocena wpływu polityki zdrowotnej na jakość życia starzejącego się społeczeństwa w krajach UE.....	493
Arkadiusz Świadek, Barbara Czerniachowicz: Aktywność innowacyjna systemów przemysłowych a koniunktura gospodarcza na przykładzie województwa dolnośląskiego	503
Michał Świtlyk, Artur Wilczyński: Zastosowanie indeksu Malmquista do badania zmian efektywności uczelni publicznych	514
Dariusz Tloczyński: Rola państwa w kształtowaniu konkurencji na polskim rynku transportu lotniczego	525
Roman Tylżanowski: Zewnętrzne źródła finansowania procesów transferu technologii w przedsiębiorstwach przemysłowych wysokiej techniki w Polsce	535
Grażyna Węgrzyn: Zasoby ludzkie w Unii Europejskiej – szanse i zagrożenia	545
Danuta Witczak-Roszkowska, Karolina Okła: Skłonność studentów województwa świętokrzyskiego do zagranicznych emigracji zarobkowych.....	555
Katarzyna Włodarczyk: Pokolenie 50+ w Polsce – podejrzani o wykluczenie?	566
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Partycypacja mieszkańców w tworzeniu strategii rozwoju gminy jako przejaw kapitału społecznego na obszarach wiejskich	577
Jarosław Wolkonowski: Przyczyny i struktura emigracji obywateli Polski po akcesji do UE	587
Jacek Wychowanek: Tradycja w aspekcie budowania konkurencyjności małego przedsiębiorstwa	601
Urszula Zagóra-Jonszta: Adam Smith o własności	614
Magdalena Zalewska-Turzyńska: Communicating CSR – the Lasswell’s model approach	623
Ewa Zeman-Miszewska, Maciej Miszewski: Ład gospodarczy i porządek gospodarczy – potrzeba i szanse zmian	631
Mariusz Zieliński: Wpływ realizacji koncepcji CSR na wycenę spółek akcyjnych.....	642

Summaries

Łukasz Arendt: Skill-biased technical change or polarisation of the Polish labour market – remarks.....	13
Agnieszka Barczak: Application of selected quantitative methods in the analysis of passenger air traffic in Poland.....	26
Ryszard Barczyk: The role of monetary policy in the stabilization of the Polish economy in the years 2000-2014	36

Tomasz Bernat: Entrepreneurship of students vs. additional non-university activities.....	48
Przemysław Borkowski: Aplikacja metody referencyjnej oceny projektów inwestycyjnych w sferze realnej.....	58
Przemysław Borkowski: Metoda analizy ryzyka w inwestycjach infrastrukturalnych.....	69
Agnieszka Bretyn: Young consumers towards the shadow economy in Poland.....	83
Sławomir Czetwertyński: Economics of copying vs. social benefits.....	93
Karolina Drela: Labor market and working poor.....	104
Małgorzata Barbara Fronczek: Trade in ICT goods – Poland in comparison to the world.....	114
Aleksandra Grabowska-Powaga: Social capital in family business.....	126
Artur Grabowski: Ordoliberal category of a property and a modern aspect of a sector of German soccer enterprises.....	134
Alina Grynia: Innovation of the Baltic countries: potentials and barriers.....	144
Anna Horodecka: Koncepcja natury ludzkiej jako siła napędowa zmian w ekonomii na przykładzie koncepcji człowieka w ekonomii feministycznej i neoklasycznej.....	155
Michał Jurek: Znaczenie banków dla funkcjonowania sektora realnego w wybranych krajach UE.....	166
Grażyna Karmowska: Taxonomic methods to evaluate the variation in the standards of living in the countries of post-socialist Europe.....	176
Magdalena Knapieńska: Effectiveness of labor market policy – theoretical and practical aspects.....	187
Andrzej Koza: Situation of persons with disabilities on the labor market and its impact on the financial situation of the State Fund for Rehabilitation of the Disabled Persons.....	198
Jakub Kraciuk: <i>Homo economicus</i> paradigm in terms of development of heterodox economics.....	211
Anna Krzysztofek: Reflections about the notion of responsibility.....	220
Wojciech Leoński: Corporate volunteering as an instrument of CSR.....	233
Agnieszka Łopatka: Level and reasons for differences of salaries in Poland.....	243
Iwona Maciejczyk-Bujnowicz: Zmiany w przepływach kapitału w procesie integracji Unii Europejskiej – wybrane aspekty.....	253
Marta Maier: Ageing society as a challenge for social and family policy.....	267
Agnieszka Malkowska: Assessment of the development of a border area using Zachodniopomorskie Voivodeship as an example.....	275
Paweł Marszałek: Wybrane procesy wpływające na współczesne systemy bankowe.....	285
Danuta Miłaszewicz: Social competence of Polish and Lithuanian students – comparative analysis.....	296

Dorota Milek, Karolina Kapusta: Konkurencyjność regionów w kontekście inteligentnej specjalizacji (na przykładzie Świętokrzyskiego)	306
Rafał Nagaj: Incomes and willingness of students to perform altruistic actions	317
Mariusz Nyk: Imperfections of the labor market in the context of the functioning of trade unions	327
Magdalena Olczyk: Competitiveness in economic literature – bibliometric analysis	338
Monika Pasternak-Malicka: Minimum wage as a tool used to reduce the labor market grey area	349
Barbara Pawłowska: Towards sustainable development – review of effects of actions in Poland.....	362
Renata Pęciak: The origin of the regulation approach in the French economic theory.....	373
Adriana Politaj: Employers from the open labor market and their role in the counteracting of unemployment among persons with disabilities	383
Joanna Prystrom: Innovativeness vs. competitiveness of Luxembourg economy.....	399
Małgorzata Raczkowska: The issue of gender in economics	412
Magdalena Ratalewska: Determinants of the development of creative industries.....	421
Hanna Soroka-Potrzebna: Regional diversity of SME sector	431
Małgorzata Sosińska-Wit, Karolina Gałązka: Effect of cooperation with R&D sector on SME’s innovation based on survey	440
Joanna Spychała: Evaluation of morphological characteristics of cyclical fluctuations in Poland in 2001-2013	452
Joanna Stawska: The impact of the monetary and fiscal authorities (policy mix) on the functioning of enterprises in Poland	462
Piotr Szkudlarek: Trust as a component of social capital	472
Jarosław Szostak: Ekonomiczna treść kategorii wartości	483
Andrzej Szuwarzyński: Assessment of the health policy impact on the quality of life of ageing population in the European Union countries	493
Arkadiusz Świadek, Barbara Czerniachowicz: Innovation activity in regional industrial systems vs. economic cycle on the example of the Dolnośląskie Voivodeship	503
Michał Świtlyk, Artur Wilczyński: Application of Malmquist index to examine changes in the efficiency of public universities	514
Dariusz Tłoczyński: The role of state in shaping the competition in the Polish air transport market	525
Roman Tylżanowski: External sources of funding of technology transfer in high-tech manufacturing sector in Poland.....	535

Grażyna Węgrzyn: Human resources in the European Union – opportunities and threats	545
Danuta Witczak-Roszkowska, Karolina Okła: Disposition to financial emigration among the students of the Świętokrzyskie Voivodeship.....	555
Katarzyna Włodarczyk: Generation 50+ in Poland – suspected of exclusion?.....	566
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Participation of inhabitants in building commune development strategy as a manifestation of social capital in rural areas	577
Jarosław Wolkonowski: Causes and structure of emigration of Polish citizens after the accession to the European Union	587
Jacek Wychowanek: Tradition in the aspect of building the competitiveness of a small-sized enterprise.....	601
Urszula Zagóra-Jonszta: Adam Smith about ownership	614
Magdalena Zalewska-Turzyńska: Model komunikacji CSR w świetle podejścia H. Lasswella	623
Ewa Zeman-Miszewska, Maciej Miszewski: Economic governance and economic order – need and opportunities of changes	631
Mariusz Zieliński: The impact of CSR concept on the valuation of stock companies	642

Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

e-mail: agnieszka_wojewodzka@sggw.pl

PARTYCYPACJA MIESZKAŃCÓW W TWORZENIU STRATEGII ROZWOJU GMINY JAKO PRZEJAW KAPITAŁU SPOŁECZNEGO NA OBSZARACH WIEJSKICH

PARTICIPATION OF INHABITANTS IN BUILDING COMMUNE DEVELOPMENT STRATEGY AS A MANIFESTATION OF SOCIAL CAPITAL IN RURAL AREAS

DOI: 10.15611/pn.2015.401.53

Streszczenie: Strategia rozwoju gminy jest planem długofalowego, świadomego i systematycznego sterowania rozwojem społeczno-gospodarczym. Jednym z uczestników planowania strategicznego jest społeczność lokalna, której uczestnictwo w tworzeniu strategii jest bardzo pożądane i gwarantuje stworzenie dobrego dokumentu, odpowiedniego do realnych potrzeb. Taka aktywność mieszkańców stanowi behawioralny komponent kapitału społecznego, którego poziom w Polsce jest stosunkowo niski. Celem opracowania było określenie aktywności mieszkańców w tworzeniu strategii rozwoju gmin wiejskich w Polsce. Przedstawiono społeczność lokalną jako istotny podmiot w tworzeniu dokumentów strategicznych na poziomie lokalnym. W części empirycznej zaprezentowano wyniki badań ankietowych przeprowadzonych w urzędach gmin, dotyczących sposobu organizacji prac nad strategią, form uczestnictwa mieszkańców, ich zaangażowania oraz uwarunkowań aktywności mieszkańców. W badanych gminach wiejskich stwierdzono niski poziom kapitału społecznego w wymiarze behawioralnym.

Słowa kluczowe: kapitał społeczny, aktywność mieszkańców, obszary wiejskie, strategia rozwoju lokalnego, gmina.

Summary: Commune development strategy is a plan for long-term, deliberate and systematic control of socio-economic development. The article presents community as an important actor in the creation of strategic documents at local level. Inhabitants activity is a behavioral component of social capital, the level of which is relatively low in Poland. In the empirical part of the article the results of the survey were presented. They were carried out in the offices of rural communes and concerned the organization of work on the strategy, forms of participation of inhabitants and their involvement. Low level of social capital in the behavioral dimension was found in the examined communities.

Keywords: social capital, inhabitants activity, rural areas, local development strategy, commune.

1. Wstęp

Koncepcja kapitału społecznego rozpatrywana jest w wielu dziedzinach i kontekstach. Kapitał społeczny wskazywany jest jako czynnik rozwoju, zarówno na poziomie całego kraju, jak i w skali regionalnej czy lokalnej [Kłodziński 2003; Strzelecki (red.) 2011; Wojewódzka-Wiewiórska 2011]. Wśród wielu zagadnień związanych z tą niematerialną formą kapitału zwraca się uwagę na wielość definicji [Czapiński 2013], problemy z pomiarem, zróżnicowanie w poziomie kapitału społecznego i tego przyczyny oraz konsekwencje wynikające z niskiego poziomu kapitału społecznego.

Na podstawie badań można stwierdzić, że w Polsce poziom kapitału społecznego jest stosunkowo niski. Ponadto występują wyraźne różnice w poziomie i formach kapitału społecznego na wsi i w mieście [Wojewódzka-Wiewiórska 2014].

Celem opracowania było określenie aktywności mieszkańców w tworzeniu strategii rozwoju gmin na przykładzie gmin wiejskich. Badania przeprowadzono w 2015 roku za pomocą kwestionariusza ankiety w losowo wybranych gminach, które posiadają aktualną strategię rozwoju, a mieszkańcy byli jednym z podmiotów tworzących dokument¹. Pytania skierowano do osób odpowiedzialnych w urzędach za realizację strategii rozwoju gminy i znających przebieg procesu jej tworzenia oraz wdrażania.

2. Kapitał społeczny na obszarach wiejskich

W rozważaniach dotyczących przebiegu procesów rozwojowych, wymieniając różne determinanty rozwoju, zwraca się coraz większą uwagę na czynniki niematerialne, w tym także na kapitał społeczny. W literaturze nie ma jednoznaczności w zakresie definiowania kapitału społecznego [Skawińska (red.) 2012]. Pod pojęciem kapitału społecznego należy rozumieć powiązania sieciowe, jakie występują między podmiotami lokalnymi, tradycje kulturowe, normy zachowań społecznych i wspólne postawy, które sprzyjają współpracy w perspektywie długookresowej, pogłębianiu relacji ekonomicznych oraz tworzeniu zaufania. Kapitał społeczny to zestaw nieformalnych wartości i norm etycznych wspólnych dla członków pewnej grupy ludzi, który umożliwia im skuteczną współpracę w osiągnięciu zamierzonych celów [Fukuyama 2003]. W literaturze można spotkać różne typy kapitału społecznego, w tym podział na komponenty kapitału społecznego takie jak: strukturalny, regulatywny i behawioralny [Krishna, Uphoff 2002; Grootaert, Bastelaer 2002; Theiss 2005; Kaasa, Parts 2007; Skawińska (red.) 2012; Psyk-Piotrowska i in. 2013]. W opracowaniu poruszono kwestię partycypacji mieszkańców w pracach nad two-

¹ Zaprezentowano wyniki dla 85 gmin wiejskich. Ze względu na fakultatywny charakter dokumentu, jakim jest strategia rozwoju gminy, nie wiadomo, ile gmin w Polsce posiada taki dokument oraz ile gmin angażowało mieszkańców w proces tworzenia dokumentu.

zeniem strategii rozwoju gminy, co związane jest z behawioralnym komponentem kapitału społecznego, obejmującym między innymi współpracę i działania zbiorowe. Jednocześnie stanowi to nawiązanie do dorobku Putnama, który kapitał społeczny odnosił do współdziałania osób i zaangażowania w różne inicjatywy, przede wszystkim o charakterze lokalnym.

Określone terytorium to nie tylko pewna przestrzeń, ale przede wszystkim obszar zamieszkiwany przez społeczność, która ma określone cechy, odmienne względem innego terytorium, oraz funkcjonujące instytucje i podmioty, które powiązane są wzajemnymi, także specyficznymi relacjami. To powoduje, że poszczególne obszary różnią się między sobą poziomem kapitału społecznego. Na zdolności do współpracy i samoorganizowania się mieszkańców wpływ ma wiele różnych czynników, które są specyficzne dla danego kraju, a nawet poszczególnych jego części.

Przedstawiając uwarunkowania kształtowania się kapitału społecznego w Polsce, należy zwrócić uwagę przede wszystkim na te natury historycznej [Psyki-Piotrowska i in. 2013]. Na postawy mieszkańców i ich zaangażowanie społeczne w przeszłości wpływ miała polityka zaborców, oddziaływanie wielu religii, zmiany granic, polityka związana z funkcjonowaniem systemu komunistycznego czy wreszcie nasilone w ostatnich latach migracje. W efekcie w Polsce mówi się o niskim poziomie kapitału społecznego, który jest zróżnicowany regionalnie. Ponadto zauważalne są różnice między wsią a miastem [Wojewódzka-Wiewiórska 2014], przy czym na wsi poziom kapitału społecznego jest niższy. Warto jednak pamiętać, że specyfika wsi polega na tym, że cechą samoorganizowania się jej mieszkańców jest nieformalny charakter współdziałania, często nieujmowany w prowadzonych statystykach. W literaturze wskazuje się [Herbst 2008], że aktywność na wsi jest jednak duża, tylko trudna do zmierzenia, właśnie ze względu na jej niesformalizowany charakter.

3. Znaczenie strategii rozwoju gminy

Gminy w Polsce w celu zaspokojenia zbiorowych potrzeb wspólnoty samorządowej i realizacji określonych zadań publicznych coraz częściej wysuwają na plan pierwszy problematykę zarządzania, w tym także starają się posługiwać instrumentami zarządzania w celu podnoszenia efektywności gospodarowania zasobami i funkcjonowania w zmieniającym się otoczeniu. Jest to wyraz ewolucji podejścia do problematyki rozwoju i funkcjonowania jednostek samorządowych [Ziółkowski 2005]. Jednym z podstawowych instrumentów zarządzania jest strategia, rozumiana jako ustalanie długofalowych celów i sposobów ich realizacji [Kozłowski, Piotrowski (red.) 1997]. Strategia rozwoju gminy to perspektywiczny plan, który określa strategiczne cele rozwoju, opisuje sposób dochodzenia do założonych celów, wytycza kierunki działania oraz przyjmuje alokację różnych zasobów, zwłaszcza środków finansowych. Uwzględni przy tym specyfikę gminy jako organizacji oraz otoczenie.

Strategia rozwoju gminy w kontekście rozwoju lokalnego spełnia wiele funkcji, wśród których można wymienić między innymi to, że:

- porządkuje bieżące decyzje, zmusza do uprzedniego analizowania skutków podejmowanych decyzji, co w konsekwencji znacznie zwiększa sprawność działania zaangażowanych podmiotów (funkcja nazywana też ewidencyjną),
- aktywizuje układ podmiotowy gminy, mobilizuje do działania wiele podmiotów biorących udział w tworzeniu strategii na różnych etapach prac (diagnoza, analiza strategiczna),
- integruje podmioty z obszaru gminy wobec wspólnych dla nich problemów i celów, także w określaniu obszarów i punktów równowagi interesów, co sprzyja kształtowaniu poczucia przynależności do wspólnoty (funkcja socjalizacyjna),
- reguluje zachowanie się podmiotów działających na terenie gminy, zwłaszcza tych zobowiązanych do realizacji zapisów strategii, łagodzi konflikty społeczne,
- pozwala kontrolować skuteczność działania podmiotów realizujących zadania oraz umożliwia samokontrolę,
- stanowi źródło informacji dla podmiotów gospodarczych, organizacji społecznych, mieszkańców z intencją wywołania u nich określonych zachowań, które przyczynią się do realizacji przyjętych w strategii celów,
- eksponuje cele rozwojowe, które są w jakimś sensie atrakcyjne i możliwe do osiągnięcia, zarówno wewnątrz, jak i na zewnątrz, tworzy korzystny wizerunek gminy i władzy (funkcja promocyjna),
- jest formalną podstawą do sporządzenia wniosków celem pozyskania zewnętrznych środków finansowych [Miszczuk, Miszczuk, Żuk 2007, Psyk-Piotrowska 2003].

Posiadanie samego dokumentu nie wystarcza, aby strategia spełniała swoje funkcje. Można wymienić wiele czynników decydujących o sukcesie realizacji strategii w Polsce, spośród których szczególnie ważne jest to, aby dokument odpowiadał realnym potrzebom określonej społeczności, której dotyczy. Stąd przy tworzeniu strategii zwraca się uwagę na zaangażowanie wielu podmiotów zainteresowanych rozwojem gminy, w tym także na społeczność lokalną jako bardzo ważny podmiot. W teorii można wyróżnić wiele metod tworzenia strategii [Kosiedowski (red.) 2005; Wiatrak 2011], w zależności od tego, kto brał udział w pracach na dokumentem i jakie były zadania uczestników. Wśród podmiotów zaangażowanych w tworzenie strategii na poziomie lokalnym można wskazać następujące główne podmioty:

1. podmiot polityczny – bezpośrednio zarządzający jednostką i zwykle uruchamiający proces przygotowania strategii, jej zatwierdzania, realizacji i monitorowania,

2. podmiot społeczny – mieszkańcy (w tym liderzy) uczestniczący w programowaniu rozwoju i realizacji strategii,

3. podmiot ekspercko-doradczy – eksperci dostarczający wiedzy i informacji pozostałym podmiotom, czasem koordynujący działania, redagujący dokumenty [Wiatrak 2011].

Każdy z tych podmiotów ma określone zadania, których wykonanie przekłada się bezpośrednio na jakość powstałej strategii rozwoju gminy i ma znaczenie przy realizacji dokumentu w późniejszym okresie. Udział mieszkańców w fazie tworzenia dokumentu jest niezwykle ważny, gdyż mogą oni zgłosić swoje realne potrzeby w kontekście rozwoju gminy, którą zamieszkują. Ich zaangażowanie daje większe gwarancje pomyślności realizacji zapisów strategii, głównie ze względu na identyfikację z programem i deklaracje wsparcia w przypadku pojawienia się trudności [Psyk-Piotrowska 2003]. Uczestnictwo mieszkańców to warunek konieczny stworzenia dobrej strategii. Brak udziału społeczności może skutkować powstaniem strategii nierealnej [Miszczuk, Miszczuk, Żuk 2007] i w konsekwencji niemożliwej do realizacji. Warto pamiętać, że społeczność lokalna nie jest homogeniczna i występują w niej różne grupy społeczne, różniące się wiedzą, doświadczeniem, postawami i mentalnością. Jednak aby rozwiązać zidentyfikowane problemy gminy i zrealizować postawione cele, niezbędne jest osiągnięcie porozumienia i nawiązanie współpracy pomiędzy różnymi środowiskami lokalnymi właśnie na etapie tworzenia strategii.

Wybór metody tworzenia strategii zależy od indywidualnych potrzeb i możliwości gminy, zawsze jednak akcentuje się konieczność współuczestnictwa mieszkańców lub przedstawicieli społeczności lokalnej na etapie planowania strategicznego. Udział przedstawicieli (liderów, autorytetów) daje między innymi możliwość oceny rzeczywistości z różnych perspektyw i jest powszechnie stosowany, zwłaszcza w przypadku niskiej aktywności społeczności gminnej. Mówiąc o cechach dobrej strategii, podkreśla się także znaczenie uspołecznienia procesu przygotowania strategii rozwoju gminy.

W kontekście prowadzonych rozważań należy wspomnieć, że niestety w Polsce w praktyce często mamy do czynienia z niską aktywnością mieszkańców. W przypadku tworzenia strategii może to skutkować tym, że podmiot społeczny ze względu na brak lub niską aktywność mieszkańców nie będzie spełniać swojej roli. Istotne jest ukształtowanie odpowiedniej relacji między mieszkańcami a władzą lokalną, która najczęściej jest inicjatorem tworzenia strategii. Władze powinno naprawdę zależeć na zaangażowaniu mieszkańców i podejmowaniu określonych działań zmierzających do skutecznego ich zaktywizowania w celu przygotowania dobrej strategii.

4. Wyniki badań

W trakcie realizacji badań okazało się, że w wielu gminach wiejskich brak jest konkretnej osoby (stanowiska) w urzędzie, która zna dokument w kontekście jego realizacji. Często nie prowadzi się dokumentacji dotyczącej organizacji prac nad strategią. Może to świadczyć o braku wiedzy na temat znaczenia tego dokumentu jako instrumentu zarządzania i korzyści płynących z faktycznego jego wykorzystania. Osoby, które wskazano jako właściwe do odpowiedzi na pytania związane ze stra-

tegią, to najczęściej pracownicy na stanowisku inspektora (38%), sekretarze gminy (24%), kierownicy referatu (21%), wójtowie lub zastępcy wójta (7%).

W badanych gminach wiejskich, w których mieszkańcy byli zaangażowani w proces tworzenia strategii rozwoju gminy, tylko w przypadku 31% gmin zaproszenie do udziału kierowano do wszystkich mieszkańców. W zdecydowanej większości w tworzeniu strategii brali udział wyłącznie przedstawiciele mieszkańców. Byli to następujący uczestnicy: radni i sołtysi (po około 19% wskazań), przedstawiciele oświaty, kultury (w tym nauczyciele) i przedsiębiorcy (także rolnicy) – po 11% wskazań, członkowie stowarzyszeń i pracownicy urzędu gminy (po 10% wskazań). Jako uczestników wymieniano także: młodzież gimnazjalną, strażaków i proboszcza parafii z terenu gminy.

Różne były sposoby informowania mieszkańców bądź ich przedstawicieli o możliwości wzięcia udziału w pracach nad strategią rozwoju gminy, które stosowano jednocześnie. Najpopularniejszym kanałem przekazywania informacji były tablice ogłoszeń w poszczególnych sołectwach i w urzędzie gminy (28% wskazań), umieszczenie informacji na stronie internetowej gminy (26%). W 24 gminach wskazywano także na istotną pomoc sołtysów, którzy zajmowali się dystrybucją ankiet wśród mieszkańców. Inne stosowane w gminach sposoby przekazania informacji to: ogłoszenia w prasie lokalnej, wysyłanie informacji i ankiet pocztą tradycyjną, sporadycznie (tj. w 1–2 gminach) telefonowano do mieszkańców, wysłano SMS-y, wykorzystywano ogłoszenia parafialne czy serwis społecznościowy. W gminach wskazywano także, że mieszkańcy mogli zapoznać się z projektem strategii, który był wyłożony do wglądu w urzędzie gminy.

W przypadku większości badanych gmin (75%) organizowane były spotkania z mieszkańcami bądź ich przedstawicielami. Najczęściej organizowane były dwa spotkania, a w przypadku tylko 6 gmin spotkań było więcej niż 10. Jeżeli chodzi o liczbę osób uczestniczących w spotkaniach, to często respondenci (osoby odpowiedzialne za strategię w urzędzie gminy) nie posiadali żadnej dokumentacji potwierdzającej, ile dokładnie osób uczestniczyło w organizowanych spotkaniach, co świadczy o braku formalnego podejścia do prac nad strategią. Wskazywana przez respondentów liczba osób uczestniczących w spotkaniach świadczy o niskim zainteresowaniu mieszkańców. W 13 gminach uczestników spotkań było mniej niż 20 (w jednej gminie uczestniczyło 2 mieszkańców), więcej niż 100 osób brało udział tylko w przypadku 9 badanych gmin (największa liczba uczestników wynosiła 690 osób). W gminach, w których nie organizowano spotkań, wskazywano, że wobec znanego urzędnikom generalnie niskiego zainteresowania mieszkańców sprawami gminy uznano rozprawianie ankiet za wystarczające, a mieszkańcy mieli możliwość uczestniczyć w posiedzeniu rady gminy, gdzie omawiano projekt strategii.

W przypadku niespełna 44% badanych gmin nie prowadzono badań ankietowych wśród mieszkańców. W pozostałej części gmin, gdzie realizowano badania ankietowe, różne były sposoby przekazywania ankiet osobom zainteresowanym,

stosowano je przy tym jednocześnie. Najczęstszymi wykorzystywanymi sposobami według wskazań ankietowanych były: dystrybucja przez sołtysów (29%), rozdawanie w trakcie konsultacji, spotkań wiejskich (24%), możliwość pobrania ze strony internetowej (16%) czy rozdawanie interesantom w urzędzie (13%). Inne sposoby stosowane w praktyce to: wyłożenie ankiet w miejscach publicznych, w szkołach, sklepach, rozprowadzanie wśród pracowników samorządów, rozsyłanie pocztą tradycyjną, tylko w 2 gminach przeprowadzono ankiety telefonicznie.

W przypadku 67% badanych gmin przy tworzeniu strategii rozwoju korzystano z usług zewnętrznej firmy. Najczęściej pomoc ekspertów obejmowała cały proces przygotowywania strategii, jedynie 14% gmin, które korzystały z usług podmiotu zewnętrznego, deklarowało, że pomoc dotyczyła konkretnej części czy etapu całego procesu – ewaluacji, doradztwa, pomocy z zakresie określenia zgodności zapisów strategii względem wymagań UE czy koordynacji i podsumowania prac na dokumencie.

Respondentów zapytano o to, czy mieszkańcy chętnie uczestniczyli w procesie tworzenia strategii rozwoju gminy. Największy odsetek stanowią gminy, gdzie mieszkańcy raczej angażowali się (43%), jednak duży udział mają gminy, gdzie mieszkańcy raczej niechętnie uczestniczyli w tworzeniu strategii (41%). W wielu gminach (11% badanych) mieszkańcy zdecydowanie nie byli chętni do udziału w tworzeniu strategii, podczas gdy tylko w przypadku 2,3% gmin wskazano, że mieszkańcy bardzo aktywnie angażowali się w prace związane z tworzeniem dokumentu.

Bardzo ciekawe wnioski uzyskano na podstawie opinii respondentów dotyczących stwierdzonych postaw mieszkańców i ich przyczyn. Spośród wielu odpowiedzi wyjaśniających wysoką aktywność mieszkańców najczęściej wskazywano, że mieszkańcy chcą mieć wpływ na rozwój (18% wskazań), z kolei niską aktywność najczęściej tłumaczono faktem, że mieszkańcy nie mają wiedzy, czym jest strategia i czemu służy (16%). Wskazywano także, że mieszkańcy nie angażowali się w proces tworzenia strategii, ponieważ zawsze pozostają bierni w podobnych sytuacjach czy inicjatywach (16% wskazań), co według respondentów jest typowe właśnie dla gmin wiejskich. Zwracano też uwagę na brak czasu i brak poczucia, iż poprzez udział w tworzeniu strategii można mieć wpływ na swoje otoczenie, ze względu na to, że efekty realizacji strategii pojawią się w długim okresie. Jako dowód na to podawano na przykład niewielką liczbę wyświetleń dokumentu umieszczonego na stronie internetowej urzędu gminy (np. kilka wyświetleń) czy to, że do urzędu gminy nie wpłynął ani jeden lub wpłynął tylko jeden wniosek dotyczący zapisów strategii. Mieszkańcy wykazują zainteresowanie raczej sprawami indywidualnymi, a nie ogólnymi (wspólnymi), chyba że pojawia się problem, który ich bezpośrednio dotyczy, wtedy zaangażowanie mieszkańców wyraźnie wzrasta. Jednocześnie w przypadku 4 gmin zaangażowanie mieszkańców jest zawsze wysokie, co stwierdzono także przy okazji tworzenia strategii i w ostatnim czasie zainteresowanie mieszkańców wspólnymi sprawami wyraźnie wzrasta. Ponadto w komentarzach

wskazywano inne kwestie: mieszkańcy nie czują wpływu na rozwój poprzez tworzenie dokumentów strategicznych (to tylko „zapisy na papierze”), mają niskie zaufanie do władzy i mało interesują się dokumentami gminy, zaangażowanie zależy od tematyki działania, od struktury wiekowej mieszkańców (aktywność wysoka, jeżeli w społeczności znajduje się dużo osób młodych, odwrotna sytuacja, gdy dominują osoby starsze, które wykazują mniejsze zainteresowanie sprawami gminy), od wielkości sołectwa (im większe, tym większe zainteresowanie), duże zainteresowanie sprawami gminy wykazują lokalni przedsiębiorcy. Wskazywano także, iż istnieje pewna grupa osób w gminie, która zawsze angażuje się w sprawy gminy, np. sołtysi, osoby związane zawodowo z funkcjonowaniem samorządu.

Ankietowanych zapytano również o to, czy mieszkańcy interesują się zapisami i realizacją powstałego dokumentu. W przypadku 57% badanych gmin wiejskich stwierdzono brak zainteresowania mieszkańców dokumentem, jakim jest strategia rozwoju gminy. Wskazywano, że dokument znajduje się na stronie internetowej, stąd mieszkańcy czy inni nim zainteresowani nie przychodzą bezpośrednio do urzędu. Wśród osób, które pytają o strategię, wymieniano zdecydowanie najczęściej studentów, w następnej kolejności osoby, które uczestniczyły bezpośrednio w procesie jej tworzenia, następnie inwestorów, inne osoby z zewnątrz. Mieszkańcy pytają najczęściej urzędników o stopień realizacji zapisów strategii, przez co strategia pełni jedynie funkcję kontrolną. Ponadto mieszkańcy są zainteresowani dokumentem w sytuacji, gdy prowadzą prace budowlane, remontowe, gdy chcą rozpocząć działalność gospodarczą lub przygotowują projekty dofinansowane ze środków Unii Europejskiej.

5. Zakończenie

W badanych gminach wiejskich władze lokalne na etapie przygotowywania strategii rozwoju gminy zdecydowanie częściej angażowali wyłącznie przedstawicieli różnych środowisk lokalnych. Nie kierowano zaproszenia do wszystkich mieszkańców, zakładając, że mieszkańcy i tak nie chcą uczestniczyć w tego typu inicjatywach. Spośród różnych stosowanych form informowania mieszkańców najpopularniejsze były tablice ogłoszeń w poszczególnych sołectwach i w urzędzie gminy oraz umieszczenie informacji na stronie internetowej urzędu. W przypadku 75% badanych gmin organizowano spotkania z mieszkańcami bądź ich przedstawicielami, a w 44% gmin prowadzono badania ankietowe na potrzeby strategii. Zainteresowanie tymi formami działań było niskie, o czym świadczy mała liczba uczestników spotkań oraz wypełnionych ankiet. Według osób odpowiedzialnych za realizację strategii w przypadku 52% gmin mieszkańcy niechętnie angażowali się w prace związane z budową strategii, w tym 11% zdecydowanie niechętnie. Tylko w około 2% badanych gmin wskazano, że mieszkańcy byli bardzo zaangażowani w tworzenie strategii.

Tak niska aktywność mieszkańców obszarów wiejskich jest zaskakująca wobec niektórych wniosków formułowanych w literaturze na temat specyfiki i wysokiego, a jedynie nieuwzględnionego w statystykach poziomu kapitału społecznego na obszarach wiejskich. Taka aktywność mieszkańców może jednak nie wynikać z faktu niskiego poziomu kapitału społecznego, a być spowodowana niewłaściwym przepływem informacji między urzędem a mieszkańcami oraz brakiem wiedzy na temat znaczenia dokumentu w rozwoju gminy i jego wpływu na jakość życia mieszkańców. Stąd aby w procesie tworzenia strategii aktywnie brali udział mieszkańcy i wynikało z tego wiele korzyści dla rozwoju gminy i jej mieszkańców, ważna jest dobra organizacja prac i odpowiednia postawa władz. Należy zwrócić szczególną uwagę na informowanie zainteresowanych o tym, czym jest strategia rozwoju i jaką spełnia rolę, o możliwości uczestniczenia w procesie tworzenia strategii, dopasowując przy tym formy przekazu do określonych grup odbiorców. W przeciwnym razie uczestnictwo mieszkańców będzie nikłe, a proces uspołecznienia tworzenia strategii będzie uspołeczniony tylko poprzez nazwę, strategię nie będą odpowiadały realnym potrzebom gmin i tym samym nie będą mogły spełniać swoich funkcji.

Stwierdzony niski poziom kapitału społecznego w wymiarze behawioralnym może stanowić barierę w rozwoju obszarów wiejskich.

Literatura

- Czapiński J., 2013, *Stan społeczeństwa obywatelskiego. Kapitał społeczny*, [w:] *Diagnoza społeczna 2013. Warunki i jakość życia Polaków. Raport*, red. J. Czapiński, T. Panek, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa, s. 285–297.
- Fukuyama F., 2003, *Kapitał społeczny*, [w:] *Kultura ma znaczenie*, red. L.E. Harrisom, S.P. Huntington, Zysk i S-ka, Poznań.
- Grootaert Ch., Bastelaer Th. van, 2002, *Conclusion: measuring impact and drawing policy implications*, [w:] *The Role of Social Capital in Development. An Empirical Assessment*, eds. Ch. Grootaert, Th. van Bastelaer, Cambridge University Press.
- Herbst J., 2008, *Inny trzeci sektor. Organizacje pozarządowe na terenach wiejskich*, [w:] *Wiejskie organizacje pozarządowe*, red. M. Halamska, IRWiR PAN, Warszawa, s. 33–75.
- Kaasa A., Parts E., 2007, *Individual- Level Determinants of Social Capital in Europe: Differences Between Country Groups*, Tartu University Press, Tartu.
- Kłodziński M., 2003, *Kapitał społeczny jako podstawowy czynnik różnicujący stopień rozwoju gospodarczo-społecznego gmin wiejskich*, [w:] *Strategie rozwoju lokalnego. Aspekty instytucjonalne*, tom I, red. M. Adamowicz, Wydawnictwo SGGW, Warszawa, s. 161–169.
- Kosiedowski W. (red.), 2005, *Samorząd terytorialny w procesie rozwoju regionalnego i lokalnego*, Dom Organizatora, Toruń.
- Koźmiński A.K., Piotrowski W. (red.), 1997, *Zarządzanie – teoria i praktyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Krishna A., Uphoff N., 2002, *Mapping and measuring social capital trough assessment of collective action to conserve and develop watersheds in Rajasthan, India*, [w:] *The Role of Social Capital in Development. An Empirical Assessment*, eds. Ch. Grootaert, Th. van Bastelaer, Cambridge University Press.

- Miszczuk A., Miszczuk M., Żuk K., 2007, *Gospodarka samorządu terytorialnego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Psyk-Piotrowska E., 2003, *Teoretyczne i praktyczne aspektu uczestnictwa społecznego w budowaniu strategii rozwoju społeczno-gospodarczego gminy*, [w:] *Strategie rozwoju lokalnego. Aspekty instytucjonalne*, tom I, red. M. Adamowicz, Wydawnictwo SGGW, Warszawa, s. 85–100.
- Psyk-Piotrowska E., Zajda K., Kretek-Kamińska A., Walczak-Duraj D., 2013, *Struktura i uwarunkowania kapitału społecznego lokalnych grup działania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Skawińska E. (red.), 2012, *Kapitał społeczny w rozwoju regionu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Strzelecki Z. (red.), 2011, *Gospodarka regionalna i lokalna w Polsce. Czynniki i bariery*, Oficyna Wydawnicza SGH w Warszawie, Warszawa.
- Theiss M., 2005, *Operacjonalizacja kapitału społecznego w badaniach empirycznych*, [w:] *Kapitał społeczny we wspólnotach*, red. H. Januszek, Wydawnictwo AE w Poznaniu, Poznań.
- Wiatrak A.P., 2011, *Strategie rozwoju gmin wiejskich*, IRWiR PAN, Warszawa.
- Wojewódzka-Wiewiórska A., 2011, *Social capital as an endogenous factor of local development*, *Roczniki Naukowe SERiA*, tom XIII, zeszyt 6, Warszawa–Poznań–Wrocław.
- Wojewódzka-Wiewiórska A., 2014, *Strukturalny wymiar kapitału społecznego w Polsce*, *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, nr 347, UE, Wrocław, s. 522–532.
- Ziółkowski M., 2005, *Zarządzanie strategiczne w polskim samorządzie terytorialnym*, [w:] *Nowe zarządzanie publiczne w polskim samorządzie terytorialnym*, red. A. Zalewski, SGH, Warszawa, s. 75–133.